

HVILKE SPØRGSMAAL HAR DANMARKS SYSTEMATISKE ORNITHOLOGI ENDNU IKKE BESVARET?

AF

ERWIN STRESEMANN.

Det er kun faa Aartier siden, at Faunisterne i alle Lande endnu nøjedes med at fastslaa, hvilke Fuglearter, der forekom indenfor deres Omraade. Ved flittig Indsamlen af Data vedrørende Yngel og Træk kunde vi allerede i 80erne danne os et godt Billede af Arternes Fordeling i Mellem- og Nordeuropa, af Grænserne for deres Udbredelse, Beboelsens Tæthed i de enkelte Lande og andre for Zoogeografien vigtige Kendsgerninger.

Allerede derved viste det sig, at mange mellemeuropæiske Arter har udvidet Grænserne for deres Omraade ud over det nordvestlige Tyskland lige til Danmark uden dog at naa Sverige; med andre Ord: at mange Elementer af den danske Avifauna er af vesteuropæisk Herkomst. Jeg omtaler her kun: *Oriolus oriolus* (*Oriolus galbula*)*), *Galerida cristata* (*Alauda cristata*), *Acrocephalus aquaticus*, *Locustella naevia*, *Phoenicurus ochruros* [*gibraltariensis*] (*Ruticilla titys*), *Saxicola torquata* [*rubicola*] (*Praticola rubicola*) (sydlige Jylland), *Aëdon megarynchos* (*Luscinia vera*), *Alcedo ispida*, *Carine noctua* (*Athene noctua*), *Tyto alba* [*guttata*] (*Strix flammea*), *Circus pygargus* (*Circus cineraceus*), *Ixobrychus minutus* (*Ardetta minuta*). Overfor disse vestlige Arter staar kun en eneste, der er fælles for Danmark og den skandinaviske Halvø, og som derfor mangler i Nordvesttyskland, nemlig *Aëdon luscinia* (*Luscinia philomela*).

For at forstaa dette, maa vi tage de Begivenheder fra Jordens Udviklingshistorie i Betragtning, som var af afgørende Betydning for den nuværende Faunas Udbredelse. Under den sidste (Hoved-) Istid var som bekendt hele Nordeuropa og Størstedelen af Mellemeuropa dækket af Isbræer. For Fugle, som var afhængige

*) Jeg benytter altid de videnskabelige Navne, som er gyldige efter de mellemfolkelige Navneregler, og som derfor er blevet optagne i næsten alle moderne ornithologiske Skrifter. De i »D. o. F. T.« endnu benyttede Navne, som støder an mod Lovene for Navngivning, har jeg tilføjet i Parenthes for at lette Forstaaelsen.

af en rigere Planteverden, fandtes der dengang hverken i Danmark eller paa den skandinaviske Halvø Livsbetingelser. Efter at Isen havde trukket sig tilbage, holdt Fuglene deres Indtog i Nordeuropa fra to Sider, fra Vestsibirien og fra det vestlige Mellemeuropa.

Sverige fik sin Fauna for en stor Del over Nordrusland—Finland, altsaa fra vestsibiriske Elementer. Den danske Fauna derimod indvandrede over Nordvesttyskland, og den bestaar derfor hovedsagelig af vesteuropæiske Elementer. Ikke ret mange Arter naaede ud over Danmarks nordlige Grænser. (De danske Øer stod under Ancylustiden paa den ene Side i Forbindelse med Sverige, paa den anden med Halvøen Jylland.) Her maa nævnes: *Coccothraustes coccothraustes* (*Coccothraustes vulgaris*), *Chloris chloris* (*Ligurinus chloris*), *Acanthis cannabina* (*Cannabina linota*), *Emberiza calandra*, *Anthus mosellanus* (*Anthus campestris*), *Dryobates medius* (*Dendrocopus medius*), *Otis tarda*, *Streptopelia turtur* (*Turtur auritus typicus*), *Perdix perdix* (*Perdix cinerea*), *Coturnix coturnix* (*Coturnix communis*), *Podiceps griseigena* (*Podiceps griseigena*).

Ikke en eneste Art har lagt Vejen over den midlertidige Landbro for at naa fra Sverige ned til Nordvesttyskland. Naar jeg her bruger Begrebet Art (Species), saa forstaar jeg derved den hele Mængde af alle Parringsforbindelserne, der indbyrdes er saa nærstaaende, at de, uden at vælge, parrer sig med hinanden, og (ved morfologisk Divergens) frembringer Bastarder, hvor der gives dem Lejlighed til Hybridisation.

Arten er nu ikke den laveste systematiske Enhed. Indre Paavirkninger (Udviklingstendens) saa vel som ydre (Klima) har stedse haft Indflydelse og har modvirket Kendetegnenes Konstans. Derved opstod de geografiske Racer (Subspecies), som tilsammen danner Artsbegrebet. For at udtrykke Modsætningen til Species benytter Systematiken her den ternære Nomenklatur. Til den videnskabelige Terminus, der bestaar af Slægts- og Speciesnavnet, føjer den et tredje Navn, nemlig den geografiske Races. Afgørende for Spørgsmaalet, om vi skal adskille en Form som specifik eller subspecifik forskellig fra en anden, er ikke Farveejendommeligheden, men det er udelukkende Fuglenes fysiologiske Adfærd: Hvis de kan skyde deres Beboelsesomraader ind i hinanden uden at blande sig (sexuel Aversion), saa er de artsforskellige; men hvis de derimod regelmæssigt parrer sig langs Grænserne

(sexuel Affinitet), saa er de kun geografiske Stedfortrædere for den samme Art. Eksempler: Nordlig og sydlig Nattergal, *Aëdon lusciniæ* og *Aëdon megarhynchos*, to forskellige Arter; Graakrage og Sortkrage, *Corvus corone corone* og *Corvus corone cornix*, to geografiske Racer af den samme Art. Her har vi et godt Eksempel paa, at den morfologiske Forskellighed kan være større hos hinanden nærbeslægtede Arter end hos saadanne, hvis Slægtskabsforhold er langt fjernere. Farven er udelukkende en Maske, af hvilken Videnskaben ikke maa lade sig føre vild.

Studiet af de geografiske Racer har i de sidste Aartier taget et mægtigt Opsving. At optegne de mindste Farve- og Strukturforskelligheder er derved Systematikerens Opgave. I høj Grad med Urette betragter man fra mange Sider denne Virksomhed som barnagtig Spidsfindighed; Zoogeografien kan ikke undvære dens Resultater. Raceforskningen har bidraget mere til at aabnebære de Begivenheder i Jordens Udviklingshistorie, som har frembragt den nuværende Fordeling af Dyrene, end Fortidens Artsforskning. Hvis vi gav Afkald paa den første, saa vilde vi dermed opgive et meget vigtigt Hjælpemiddel ved palæogeografiske Undersøgelser.

Udviklingen af denne Gren af den videnskabelige Ornithologi har i Danmark ikke holdt Trit med den tilsvarende i andre nord- og mellemeuropæiske Lande. Selv om ogsaa Schiøler's fremragende Arbejder, der beskæftigede sig med de geografiske Variationer af *Somateria mollissima*, *Astur palumbarius*, *Aegialitis hiaticula* o. a. her i dette Tidsskrift, har vist, at der i Danmark findes fuld Forstaaelse af denne Forskningsmaades Veje og Maal, saa er dog selv Bidragene kun faa i Antal. Som Følge deraf er vi daarligt underrettede om, hvilke Racer de i Danmark levende Fugle tilhører. Vi ved i mange Tilfælde nøje hvilke geografiske Former, der forekommer i Sverige og hvilke i Nordvesttyskland, medens der fra Danmark intet andet foreligger, end at vedkommende Art yngler dér, hvad Zoogeografien ikke kan komme nogen Vegne med. Og dog er der netop paa de danske Øer, i dette faunistiske Blandingsomraade, vigtige Spørgsmaal at løse.

Herluf Winge har indledet dette Tidsskrifts første Hefte med en meget omhyggelig Liste over Danmarks Fugle. Dens Værdi vilde have været betydelig større, hvis han ogsaa i hvert enkelt Tilfælde havde anført den Race, som Fuglen tilhører. Vi læser

f. Eks. Angivelser som *Dendrocopus major*, *Parus palustris*, *Corvus monedula* etc. Her paatrænger sig straks det Spørgsmaal: er det den svenske eller den nordvesttyske Form? Dette Spørgsmaal kunde besvares afgørende, hvis Stof fra Sverige og Tyskland blev sammenlignet med Skind af nogle danske Ynglefugle.

For det meste kan nemlig de svenske og de nordvesttyske Racer meget godt skilles fra hinanden. Hvor dette er Tilfældet, plejer den svenske Form at stemme overens med den nordrussiske, den nordvesttyske med den, der lever ved Rhinen og i Nordfrankrig. Dette beror paa følgende: Mange Fuglearter indvandrede allerede i Tertiærtiden fra Asien til Europa. Omraadet for deres Udbredelse var dengang meget stort, og under Diluvialtiden blev dette delt i to store Partier. Adskilte fra hinanden ved udstrakte Isørkener og Tundraer levede i Vestsibirien den østlige, i det sydlige Centraleuropa og i Sydvesteuropa den vestlige Gruppe af Individuer. Under denne rumlige Adskillelse, der var af lang Varighed, udviklede der sig to geografiske Racer. Den østlige Race kan kendes paa sin betydeligere Størrelse (Kuldevirkning) og lysere Farve (Mangel paa Pigment). Ligesom de østlige og vestlige Arter saaledes drog ogsaa de østlige og vestlige Racer ad de samme Veje ind i Nordeuropa, efter at Isen var smeltet igen. Saa snart vi derfor ved, hvilke geografiske Former, der yngler i Danmark, saa kan vi ogsaa gøre Listen over de indvandrede, hvis Herkomst vi nøje kender, betydeligt omfangsrigere, end hvis vi kun fæster vor Opmærksomhed paa Arterne alene.

Det gælder om at bestemme, hvilke Racer de i Danmark ynglende Parringsamfund tilhører, ganske særligt gælder dette om følgende Arter:

1) *Coloeus monedula* (*Corvus monedula*): i Sverige *C. m. monedula* (Underside lysere), i Nordvest-Tyskland *C. m. spermologus* (Underside mørkere).

2) *Certhia familiaris*: i Sverige *C. f. familiaris* (lysere Ryg), i N. V. Tyskland *C. f. macrodactyla* (mere rustfarvet Ryg).

3) *Parus palustris*: i Sverige *P. p. palustris* (graalig Ryg), i N. V. Tyskland (sandsynligvis) *P. p. longirostris* (brunere Ryg).

4) *Aegithalos caudatus* (*Acredula caudata*): i Sverige *A. c. caudatus* (efter Ungefældning altid hvidhovedet), i N. V. Tyskland *Ac. c. europæus* (Bastardform, der efter Ungefældning meget hyp-

pigt har mere eller mindre fuldstændige sorte Striber paa Siderne af Overhovedet, men som ogsaa ofte er helt hvidhovedet.)

5) *Phylloscopus collybita* (*Phyllopesustes rufus*): i Sverige *Ph. c. abietinus* (større, Vinge hos ♂ 60—67 mm), i N. V. Tyskland *Ph. c. collybita* (mindre, Vinge hos ♂ 57—63 mm).

6) *Dryobates major* (*Dendrocopus major*): i Sverige *D. m. major* (brednæbbet og større, Vinge 137—146 mm), i N. V. Tyskland *D. m. pinetorum* (smalnæbbet og mindre, Vinge 132—141 mm).

7) *Picus viridis* (*Gecinus viridis*): i Sverige *P. v. viridis* (noget større), i N. V. Tyskland *P. v. brehmi* (noget mindre).

8) *Strix aluco* (*Syrnium aluco*): i Sverige *S. a. aluco* (større), i N. V. Tyskland *S. a. macrocephala* (mindre).

Man maa derfor være forberedt paa, at Undersøgelsernes Resultat i nogle Tilfælde vil vise en Indvandring sydfra, i andre nordfra. Dette bliver gjort sandsynligt ved de Eksempler, i hvilke det allerede nøje er fastslaaet, hvilke Former danske Fugle tilhører. Det er følgende:

Species	N. V. Tyskland	Danmark	Sydsverige	Nordsverige
<i>Budytes flavus</i> . . .	<i>flavus</i>	<i>flavus</i>	<i>flavus</i>	<i>borealis</i>
<i>Aëdon svecica</i>	<i>cyanecula</i>	<i>cyanecula</i>	—	<i>svecica</i>
<i>Astur gentilis</i>	<i>gallinarum</i>	<i>gallinarum</i>	<i>gentilis</i>	<i>gentilis</i>
<i>Sitta europaea</i>	<i>caesia</i>	{ <i>caesia</i> <i>caesia</i> × <i>europ.</i> ¹	<i>europaea</i>	<i>europaea</i>
<i>Corvus corone</i>	<i>corone</i>	<i>cornix</i>	<i>cornix</i>	<i>cornix</i>
	N. V. Tyskland	Danmark		Norge
<i>Phalacrocorax carbo</i>	<i>subcormoranus</i>	<i>subcormoranus</i>		<i>carbo</i>

Her beviser Raceforskningen i 4 Tilfælde den sydlige, i 1 Tilfælde den nordlige Herkomst af de danske Ynglefugle. Blandt de endnu uafgjorte Eksempler vil uden Tvivl Størsteparten ligeledes godtgøre Indvandringen sydfra. Det er nemlig betegnende for den ægte skandinaviske Fauna, der er indvandret over Nordrusland, at den i Almindelighed ikke gaar ret langt mod Syd og attraar et køligere Klima; omvendt holder de vesteuropæiske

¹ Efter E. Lehn Schiøler in litt.

Elementer mere af et mildt Klima. Gennem disse Synspunkter bliver det os lettere forstaaeligt, at der i Danmark helt mangler nogle Arter, der findes saavel i Sverige som i Nordtyskland. Jeg nævner:

Pyrrhula pyrrhula. Den store nordiske Form *P. p. pyrrhula* er i Nord- og Mellemsverige meget hyppig, i Sydsverige bygger kun ganske enkelte Par Rede. Den lille vestlige Form *P. p. minor* lever talrig i Rhinegnene, men bliver nordpaa stedse sjældnere; den yngler dog endnu ved Lübeck og Hamborg. I Danmark mangler begge Former.

Dryobates minor. Den større, paa Bugen mere smalstribede Form, *D. m. minor*, af nordrussisk Herkomst, er en ret hyppig Ynglefugl i Nord- og Mellemsverige, men derimod meget sjælden i Skaane. Den mindre, paa Bugen stærkt pigmenterede Form, *D. m. comminutus*, er meget hyppigere ved Nedrerhinen end i Nordvesttyskland. I Danmark mangler begge.

Parus atricapillus. Den store nordiske Form, *P. a. borealis*, yngler hyppigere i Nord- og Mellemsverige end i Sydsverige. Den lille, foroven meget brunligere, vesteuropæiske Form, *P. a. rhenanus*, forekommer hyppigt i Rhinegnene, i Nordvesttyskland langt sparsommere. I Danmark synes begge at mangle. Det sidste er dog rigtignok usikkert endnu. H. Winge nævner for Danmark kun *Parus palustris*, men paa Grund af den store morfologiske Lighed mellem de to Graamejsearter, *P. palustris* med det glinsende Hoved og den mathovede *P. atricapillus*, kan disse være forvekslede med hinanden. Det er altsaa en Opgave for de danske Faunister og Systematikere at udfinde, om den mathovede Graamejse dog ikke skulde forekomme i deres Hjemstavn, thi de to Former adskiller sig meget tydeligt ved Stemme og Levevis fra hinanden.

Den samme Tvivl indfinder sig ved Winge's Angivelse af, at *Certhia familiaris* findes i Danmark. Er dette virkelig den af Linné beskrevne nordlige Art, som alene forekommer i Norge og Sverige, eller er det maaske den syd- og vesteuropæiske Art, *Certhia brachydactyla*? Eller lever begge Arter ved Siden af hinanden i Danmark, ligesom f. Eks. i en stor Del af Tyskland (selv endnu ved Lübeck)? Deres indbyrdes Lighed er meget stor, men i Stemme (særlig i Sang) og i Levevis er de forskellige. En sammenlignende Undersøgelse af Skind af danske Træløbere er, saa

vidt jeg ved, endnu aldrig foretaget, saa at man her maa gøre Regning paa Overraskelser.

Parus palustris og *Parus atricapillus*, *Certhia familiaris* og *Certhia brachydactyla* maa (ligesom Nordlig og Sydlig Nattergal, Broget Fluesnapper og Halsbaandfluesnapper) uagtet den store indbyrdes Lighed betragtes som Arter, thi der, hvor de træffer sammen, indgaar de ikke Kønsforbindelser. Men det Tilfælde kan meget godt tænkes, at ogsaa geografiske Stedfortrædere af den samme Art har truffet hinanden paa de danske Øer, nogle kommende fra Sverige, andre fra Nordvesttyskland. Da maatte Frembringelse af Bastarder bliver Følgen, og der vilde opstaa en Blandingsrace, der stod midt imellem begge de renblodede Racer. Saadanne Blandingsracer spiller en stor Rolle i det mellemste og nordøstlige Tysklands Fauna; Dompap, Gransanger, Halemejse, Krage, sandsynligvis ogsaa Allike, Dværgspette, Stor Flagspette er dér i visse Egne et Krydsningsprodukt mellem vestlige og østlige Racer af samme Art. Man burde ikke give dem nogen Racenavne, men ved en Formel betegne dem som det, de ifølge deres Herkomst er.

Nær ved den danske Landgrænse, i Slesvig-Holsten, støder som bekendt Graa- og Sortkrager paa hinanden og danner Bastarder.

Efter Winge finder man paa Sjælland *Sitta europaea europaea* (♂ altid med ren hvid Bug), i Jylland *Sitta europaea caesia* (med mørk, okkergul Bug), paa Fyn begge Racer. Er det sidste Tilfældet, saa har ingen af dem kunnet holde sig renblodige: en fuldstændig Sammenblanding maatte blive Følgen. Dersom endnu stadig hvidbugede skulde findes ved Siden af gulbugede paa det samme Sted, saa er dette kun et Bevis paa den bekendte Fremtoning, at Bastarder »mendler« og derfor mange Gange mere eller mindre uforandret fremviser den ene af Forældrenes ydre Kendemærker. De Parringsamfund, der lever paa Fyn, og som formodentlig har megen Lighed med den fra Østpreussen beskrevne *Sitta europaea homeyeri* (muligvis ligeledes en Blandingsform), skulde betegnes som *Sitta europaea europaea* × *caesia*.

— — —

Ved disse Linier mener jeg at have paavist, at der i Dan-

mark endnu venter mange Spørgsmaal paa deres Løsning. Studiet af Fuglene har i dette Land faaet mange Venner, gid der ogsaa her maatte udvikle sig en Forstaaelse af, hvor vigtigt det er nøje at vide de ydre Kendetegn paa de Fugle, som man freder og beskytter. Svaret paa Spørgsmaalet om deres Herkomst og deres rigtige, videnskabelige Navn følger da af sig selv.
